

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

21e jaargang nr. 38 15 september 1968

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58 t.n.v. Woord van de Week

abonnementsprijs voor Nederland, andere
E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de
Antillen f 7,50 per jaar
Overige landen f 12,50 per jaar
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

Onzekerheid: kern van elk vooroordeel

In het ummer van het „Woord van de Week” van 8 september publiceerden wij de tekst van een vraaggesprek over het onderwerp: „Oordeel over het Vooroordeel”.

Naar aanleiding van deze uitzending heeft Ed Peerenboom dr. R. F. G. van Hoesel geïnterviewd, welk interview op zondag 15 september is uitgezonden. De tekst hiervan laten wij hieronder volgen.

In hoeverre zijn eigenlijk de menselijke en maatschappelijke verhoudingen bepaald door vooroordelen? Dat heeft u toch eens gezegd?

De moeilijkheid is altijd wat er eerder was: de kip of het ei. In ieder geval kun je wel dit zeggen, dat het verschijnsel van het vooroordeel als zodanig in belangrijke mate invloed uitoefent op bepaalde maatschappelijke verhoudingen, maatschappelijke structuren en dat impliceert dus eigenlijk dat, wanneer vooroordelen minder worden, langzamerhand gaan verdwijnen, dit onmiddellijke repercussies heeft t.a.v. de structuur van de maatschappij en op de samenwerkingsvormen die je in groter en kleiner verband aantreft.

Er zullen natuurlijk vooroordelen verdwijnen, waarschijnlijk niet allemaal. Er komen natuurlijk ook nieuwe voor in de plaats neem ik aan?

Ja, ik geloof dat het onherroepelijk is. Zodra er in de wereld, in de maatschappij, in een bedrijf nieuwe groepen ontstaan met een eigen doelstelling, met een eigen klimaat, die samen iets proberen te bereiken, die dus frequent contacten met elkaar hebben omdat ze gemeenschappelijke doelstellingen hebben, houdt dat het gevaar in, dat die groep bepaalde vooroorde-

len gaat ontwikkelen ten opzichte van iedere groep die buiten deze groep staat, ten opzichte van ieder out-groep, zoals we dat in de sociologie noemen. Daardoor is er in principe altijd het gevaar dat er nieuwe vooroordelen ontstaan, zolang de maatschappij bestaat uit groepen, in welke vorm dan ook. Wij moeten ons altijd realiseren dat we lid van een bepaalde groep zijn en daardoor die geneigdheid hebben om ons af te zetten tegen iedere groep die niet de onze is.

Heeft u voorbeelden over het ontstaan en het kwijtraken van vooroordelen?

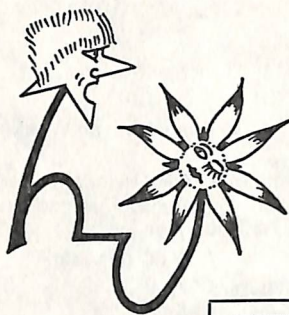
Ik heb natuurlijk, zoals ieder mens, heel veel voorbeelden, die ik vroeger ten opzichte van bepaalde groepen en mensen had en die naar mate je ouder en wijzer wordt, verdwijnen. Een heel mooi voorbeeld is, zoals dat vroeger in een katholiek milieu gebruikelijk was, mijn vooroordeel tegen de socialistische partij.

U weet de houding van de katholieken daartegenover was niet bijzonder positief. De socialisten werden in de straat altijd betiteld als „de rooien”. Ik herinner me uit mijn eigen jeugd, toen ik een jaar of tien was, dat we in het stadje waar we woonden, nieuwe burens kregen, waarover mijn vader met een zuur gezicht zei „ze zijn nogal rood”.

Hoewel ik als tienjarige jongen absoluut geen idee had wat „rood” was, noch wat „geel” was, dat wist ik in die tijd nog niet, was voor mij een ding zeker: dat het niet best was, dat het in ieder geval minder goed was, dan wij katholieken. En ik herinner mij dat ik mij met mijn zusje in de tuin haastte om over de schutting te kijken, wat ook een symbool was voor de samenleving in die tijd, en jawel hoor daar zagen

een radio-uitzending van zondag 15 september 1968

HUMANISTISCH VERBOND 'T GOOI

TOEGANG VRIJ

Forumbijeenkomst

donderdag 17 oktober a.s. 20.15 uur in Singer, Laren

**Onze democratie,
wat ze is en worden moet**

Inleiders: Prof. Dr. J. Pen
Prof. Mr. J. A. Ankum
Mr. P. H. Hugenholtz

we die rooie kindertjes in de tuin spelen. Wij bemoeiden ons ook niet met die kinderen. Hoewel ik dus niets van die mensen afwist is daarvoor toch in mijn jeugd een idee ontstaan, dat met rooie mensen iets fout was. Het was een ongedifferentieerd, ongenueanceerd oordeel, maar toch voldoende sterk negatief gericht, om ervoor te zorgen dat je met die kinderen niet ging spelen en dat je de 1-mei optochten met een grote argwaan bekeek en toch altijd het idee had: „ja, als ze enigszins de kans zien, dan gaan ze de katholieken nog èèn of andere loer draaien”. Dat zat er eenmaal bij je in.

En als u nu vraagt, hoe zo'n vooroordeel langzamerhand gaat verdwijnen, daar zou ik er het volgende op willen zeggen. Wanneer ik in mijn jeugd weg was gehaald, mij ergens op een eiland hadden gezet en ik verder niet meer in contact was gebracht met mensen van de socialistische partij, dan had ik tot op de dag van vandaag waarschijnlijk datzelfde vooroordeel nog gehad.

En als ze me dan gevraagd hadden wat ik van de socialisten dacht, dan had ik gezegd: „nou daar hoeft je me niks over te vertellen, wat die rooien in het schild voeren dat is mij wel duidelijk”.

De veranderingen in je eigen vooroordeel, die ontstaan eigenlijk, doordat je in de eerste plaats, naarmate je ouder wordt, in contact komt met mensen, die heel anders denken, anders voelen, en vaak heel anders handelen, dan jezelf doet. Dan ga je op grond van nieuwe ervaringen en op grond van nieuwe feiten die je met die andere mensen opdoet, je idee langzamerhand iets wijzigen, je gaat je idee herzien. In het begin nog maar een heel klein beetje en eerst zeg je: „nou, zo erg als ik vroeger gedacht heb, is het nu ook weer niet”.

Langzamerhand ga je je afvragen of die mensen, die zo heel anders denken en handelen wel zoveel slechter zijn, dan de groep waar jij toe behoort.

Zijn zij zoveel dommer en onbetrouwbaarder dan wij?

Dat is iets wat we in onze huidige samenleving heel duidelijk zien, dat er steeds grotere groepen mensen komen, die zichzelf die vraag gaan stellen en dat dat heerlijke superioriteitsgevoel van die enig ware kerk en de enig ware partij, gaat verdwijnen. Er is op het ogenblik een heel sterke relativering van de groep waartoe jezelf behoort. En het is zelfs zo, dat de balans wat naar de andere kant overslaat en dat het tegenwoordig zelfs mode wordt om te spuwen in de put, waar je zelf uit drinkt.

U heeft het net over die superioriteitsgevoelens gehad, waar ontstaan die?

Ja, ik geloof, dat u met deze vraag eigenlijk de kern aanraakt, van wat men in de literatuur pleegt te noemen: de bevooroordeelde persoonlijkheid. Èèn van de merkwaardigste dingen, die men heeft gevonden is namelijk dit, dat iemand, die een vooroordeel heeft, tegen mensen van een bepaalde groep ook vooroordelen heeft t.o.v. mensen uit heel andere groepen. Je zou eigenlijk kunnen zeggen, dat er een algemeen-bevooroordeelde persoonlijkheid bestaat. Uit recente Amerikaanse onderzoeken is heel duidelijk gebleken, dat de kern van deze bevooroordeelde persoonlijkheid, vaak ook een heel grote onzekerheid met zich meedraagt. In die onzekerheid ontstaat dikwijls de behoefte zich af te zetten tegen een andere groep, om je superieur te voelen. En nu weten we uit een heel eenvoudig principe, dat als men anderen naar beneden trapt, men zelf een beetje in de hoogte stijgt. Dat gaat natuurlijk niet bewust, maar de kern van deze bevooroordeelde mensen is, dat ze onzeker zijn. Je zou ook de stelling om kunnen draaien, je zou kunnen zeggen, dat iemand, die affectief zeker is, die in een gezond milieu is opgevoed, geen behoefte zal hebben om vooroordelen te ontwikkelen. En als hij ze heeft, zal hij ze veel gemakkelijker kwijt raken, omdat hij geen emo-

tionele behoefte heeft om zijn vooroordelen t.o.v. andere groepen te continueren. Hiermee raak je dus de kern van de kwestie aan. Via deze redenering kom je op het grote belang, wat de gewone opvoeding heeft. Ik bedoel hiermee dat de hele stijl, waarop je je kinderen opvoedt van een groot belang is, of dit later bekrompen, intolerante, bevooroordeelde persoonlijkheden zullen worden of niet.

De grootste boosdoener in dit opzicht is de autoritaire opvoeding, die het kind in wezen onzeker maakt, omdat het veel te nauw en veel te starre grenzen stelt aan het kind. Een andere opvoedingsfout, die tot dezelfde resultaten leidt bij het kind is de wisselvallige opvoeding, waarbij het kind de ene dag iets wel mag en de andere dag plotsklaps niet. Dan weet het niet meer waar het zich aan houden moet, voelt zich onzeker en krijgt daardoor de behoefte aan zekerheid. Een derde vorm van mislukte opvoeding is, dat je helemaal de zaak maar laat waaien, zodat het kind ook helemaal geen houvast heeft. Dat zijn drie opvoedingstypen, die alle drie eigenlijk resulteren in het feit, dat het kind in wezen affectief-onzeker wordt en daardoor later ook een zekere behoefte krijgt aan zekerheid, een behoefte, die dikwijls in het vooroordeel t.o.v. mensen of andere groepen hun bevrediging vindt.

Maar is ieder mens in wezen niet onzeker?

Ik geloof dat u daarmee een juiste opmerking maakt. Ik geloof dat een stuk onzekerheid in ieder mens aanwezig is. Vandaar ook, dat je kunt stellen, dat in ieder mens ook wel, vóórdat je dit zelf weet een superioriteitsgevoel ontstaat. Ik geloof dat het in des poedels kern zit, dat wij, om grotere zekerheid te krijgen, ons in onze eigen groep sterk aansluiten. Je zult je sterk aan de opvattingen en normen van je eigen groep conformeren, waardoor je je in eigen groep dan af kunt zetten t.o.v. andere groepen. Het feit, dat ieder mens dat heeft, verklaart ook de enorme verspreiding van vooroordelen en maakt het onwaarschijnlijk om vooroordelen geheel te doen verdwijnen. Er is niets wat het ontstaan van vooroordelen meer bevordert, dan isolement. Ik zou het bijna zo kunnen uitdrukken: je kunt vooroordelen kweken, zoals je een orchidee kweekt, namelijk, wanneer je mensen isoleert en maar zorgt, dat ze niet bij elkaar komen, dan ontstaat er bijna onher-

Het Humanistisch Verbond

141 blz.

2e druk

prijs f 2,50

„Sinds de oprichting in 1946 staat het Humanistisch Verbond in de belangstelling... ook van jonge mensen. Wat wil dat Verbond nu eigenlijk? Dit boekje geeft antwoord op die vraag.

Het laat een aantal vooraanstaande humanisten, maar ook tegenstanders aan het woord.

Een poging tot eerlijke voorlichting dus...”

Te bestellen bij voorkeur door storting of overschrijving van f 2,50 op giro 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht.

roepelijk rivaliteiten en vooroordelen t.o.v. de groepen, waarvan men niets weet.

Men heeft in Amerika eens een heel interessant experiment genomen in een jongenskamp. Er waren vierhonderd jongens bij elkaar. Men heeft er twee kampen van gemaakt, men heeft er prikkeldraad tussen gezet. Het waren vroegere vriendjes, eerst hadden ze samen gekampeerd. Toen ze gescheiden waren, heeft men wedstrijden tussen hen georganiseerd. En in een ommezien van tijd, na de scheiding vonden jongens van kamp a, de jongens van kamp b rotjongens, onbetrouwbaar. Ze zeiden, van elkaar dat ze eten weggapten, niet sportief speelden enz. Het is dus een klein kunstje om mensen vooroordelen bij te brengen en uiteraard der zaak gebeurt het ook dikwijls uit politieke overwegingen bewust. In het experiment, waar ik het over heb, heeft men toen het volgende gedaan: men heeft het prikkeldraad weer afgebroken en de jongens weer bij elkaar gebracht. Maar men heeft de merkwaardige en wel trieste ontdekking gedaan, dat het ongelooflijk makkelijk is, om mensen vooroordelen te leren, maar dat het daarna jaren kost om ze die vooroordelen weer af te leren en kwijt te laten raken.

Van week tot week

Radio (Hilv. II)

Zondag 22 september 9.45—10.00 uur: G. Stuijveling: „Uit humanistisch oogpunt”.

Zondag 29 september 9.45—10.00 uur: J. P. van Praag: Titel nog niet bekend.

Belgische ongelovigen klagen

door drs. R. van Kamp

Bijgaand artikel ontlenen we aan het Parool. Omdat het hier over de Belgische humanisten gaat meenden wij, dat ook onze lezers daar wel belangstelling voor zouden hebben.

Redactie.

In Vlaanderen zijn de ongelovigen voortdurend verplicht een strijdpositie tegen de rooms-katholieke kerk in te nemen. Vooral in de kleinere plattelandsgemeenten wordt vaak het leven van een winkelier, een gemeente-ambtenaar of een arts die niet naar de kerk gaat onmogelijk gemaakt."

Voor ons zit prof. dr. Lucien de Coninck, 59 jaar, voorzitter van het Humanistisch Verbond in België en hoogleraar in de biologie aan de Rijksuniversiteit van Gent.

"Een vriend van me, een arts, wilde een praktijk beginnen in een gemeente met ongeveer 7000 inwoners niet ver van Gent. In een tijdvak van één jaar kwamen er in totaal drie patiënten op zijn spreekuur en daarvan waren dan nog twee noodgevallen. Hij werd dus gedwongen om zijn praktijk op te geven en dat was enkel en alleen omdat hij niet naar de kerk ging.

Meerderheid

In praktisch alle Vlaamse plattelandsgemeenten vormen de katholieken in de gemeenteraad een meerderheid. Het gevolg hiervan is dat de gemeentelijke scholen weinig verschillen van de rooms-katholieke vrije scholen. In alle schoollokalen hangt een kruis. Het hoort er eigenlijk bij net zoals het portret van de koning en de koningin.

Gedwongen

Tijdens de tweede wereldoorlog was ik wegens het oorlogsgevaar gedwongen om mijn kinderen van de rijksschool te Gent af te halen en hen te sturen naar de openbare gemeenteschool in het dorp waar wij woonden. Het bleek toen dat zij de eerste leerlingen in de hele geschiedenis van de school waren die niet aan de vrijwillige rooms-katholieke moraallessen deelnamen. Zij moesten tijdens die lessen de gang op om daar maar alvast wat huiswerk te gaan maken en bij dat huiswerk bleek op een gegeven ogenblik de opdracht te zitten om een opstel te maken over de mis en het altaar.

En op het ogenblik krijg ik nog dagelijks gevallen in handen van onderwijzers met een diploma van een rijksschool die niet op een gemeenteschool worden benoemd omdat de rooms-katholieke meerderheid in de gemeenteraad liever rooms-katholieke onderwijzers aanstelt. Gisteren nog ontving ik een brief van een onderwijzer die geen vaste aanstelling krijgt aan de gemeenteschool van een kleinere Vlaamse gemeente omdat hij zijn eigen kinderen naar een rijksschool stuurt.

Maar het is niet alleen op het Vlaamse platteland dat men discriminatie ten aanzien van ongelovigen aantreft. Iedereen, gelovig of niet, is verplicht om voor een Belgische rechtbank de eed te zweren die eindigt met de woorden: zo helpe mij God. Een belofte zoals u die in Nederland kent, bestaat hier niet. Wie de eed weigert kan een behoorlijke straf oplopen wegens belediging van de rechtbank.

Dopen

Hoewel misschien net de helft van de Belgische bevolking gelovig is, laat zeker 90% zijn kinderen dopen. De voornaamste oorzaak hiervan is dat 80 à 90% van de Belgische ziekenverzorging in rooms-katholieke handen is. En een vrouw die in een katholiek ziekenhuis van een kind bevallen is (in België geschieden bijna alle bevallingen in ziekenhuizen of kraamklinieken) voelt zich bijna altijd moreel verplicht om het kind dan ook maar te laten dopen, wat dan gebeurt uiteraard als moeder en kind nog in het ziekenhuis zijn.

Soepeler

De houding van de Belgische kerk tegenover protestanten is wel wat soepeler dan tegenover ons, ongelovigen. Ze hebben ergens wel het gevoel van dezelfde familie te zijn, al vinden ze dan ook dat de protestanten van het rechte spoor zijn afgedwaald.

Maar de protestantse wereld telt hier niet mee, ze vormen hoogstens één à twee procent van de bevolking en dan nog voornamelijk in de grote steden. Een groot deel van de protestanten in België is trouwens van Nederlandse oorsprong en de dominee is vaak een Nederlander.

Bijbelse taal

Het protestantisme breidt zich hier ook niet uit. De protestanten gebruiken vaak zo'n bijbelse taal die de gemiddelde Belg helemaal niet aanspreekt. Eigenlijk hebben wij veel meer contact met de vooruitstrevende katholieken.

Sinds een jaar of tien verzorgen wij eens in de veertien dagen een half uur zendtijd voor de televisie en voor de radio hebben wij elke week twintig minuten. Het is trouwens gebleken dat onze kijkdichtheid twee maal zo groot is als die van de rooms-katholieke uitzendingen.

Niet-godsdiensstige geestelijke verzorging in het leger zoals u die in Nederland wel kent, bestaat in België echter niet. Volgens de legerautoriteiten zijn er praktisch geen ongelovige soldaten. Dit komt omdat iedere soldaat ook al is hij ongelovig als gelovig wordt ingeschreven omdat hij is gedoopt en dat betekent in dit land dus bijna altijd als rooms-katholiek.

Om dezelfde redenen wilden ze ons indertijd ook beletten om in de gevangenis geestelijke verzorging te geven. Toen wij echter handen-wrijvend opmerkten dat het wel zeer voor onze levenshouding pleitte dat er in België geen ongelovige misdadigers waren, moesten ze ons wel toelaten. Toch bestaat er ook hier nog steeds discriminatie vergeleken met de rooms-katholieke aalmoezeniers omdat wij pas kunnen optreden op uitdrukkelijk verzoek van de gevangenen zelf, terwijl zij vrij zijn om zelf contact te zoeken met de gevangenen.

Strijdbaarder

Vergeleken met de Nederlandse humanisten zijn wij in België, geloof ik, veel minder op de filosofische dan wel op de sociale problematiek gericht. Wij moeten hier ook veel strijdbaarder zijn tegen het rooms-katholieke despotisme dan bij u in Nederland. Wij hebben hier niet alleen een culturele maar ook een maatschappelijke achterstand op Nederland. Daarom moeten wij harder vechten. We zijn hier veel meer sociaal-militant."